

Symposium: Polarisatie, onderwijs en burgerschap.

Veel burgers in Nederland maken zich zorgen over polarisatie: de verscherping van tegenstellingen tussen groepen in de samenleving, die kan resulteren in spanningen tussen deze groepen en de toename van segregatie (SCP, 2020). Ook leraren kunnen tijdens hun werk met maatschappelijke tegenstellingen worden geconfronteerd. Dit gebeurt bijvoorbeeld als ze controversiële onderwerpen willen bespreken. Controversiële onderwerpen verwijzen naar kwesties waarover de samenleving duidelijk verdeeld is. Groepen binnen de samenleving pleiten hierbij voor tegenstrijdige verklaringen of oplossingen op basis van alternatieve waarden (Stradling, 2003). Bekende controversiële onderwerpen zijn: migratie, integratie, multiculturele samenleving en thema's rondom sexualiteit en gender. Veel onderzoekers en politici denken dat leerlingen via burgerschapsvorming kunnen leren over polarisatie en het ze kan helpen om met polarisatie om te gaan. Een belangrijk doel van burgerschapsvorming is namelijk dat leerlingen leren om het met elkaar oneens te kunnen zijn op een respectvolle en vreedzame manier. De school lijkt hiervoor een geschikte plek; het is een omgeving waar leerlingen 'gedwongen' met meerdere perspectieven in aanraking kunnen komen (Inspectie van het Onderwijs, 2020). Echter, onderwijssegregatie leidt er soms toe dat scholen op zichzelf staande bubbels worden met weinig diversiteit tussen leerlingen (SCP, 2021). Hiernaast is er veel conceptuele onduidelijkheid over wat het begrip burgerschap precies inhoudt en welke normatieve idealen leidend zouden moeten zijn bij burgerschapsvorming.

Dit symposium wordt in geleid door prof. dr. Monique Volman die haar visie zal geven op de relatie tussen burgerschapsonderwijs en polarisatie. Vervolgens worden er vier presentaties gehouden die allemaal een aspect belichting van het thema polarisatie en burgerschap. Dr. Bjorn Wansink en Prof. Dr. Beatrice de Graaf zullen in gaan op hoe basisschoolleraars in de klas zijn om gegaan met de terroristische aanslag op de tram in Utrecht, 19 maart 2019. Prof. dr. Mariëtte de Haan en dr. Femke Kaulingsfreks zullen hun bevindingen presenteren van rondetafelgesprekken met docenten over het thema polarisatie en controversiële onderwerpen. Dr. Patricia Kruit en dr. Hessel Nieuwelink zullen presenteren hoe lerarenopleiders proberen toekomstige leraren voor te bereiden om met lastige onderwerpen om te gaan in de klas. Prof. dr. Doret de Ruyter en dr. Stijn Sieckelink bespreken hoe scholen met (het ontstaan van) extremisme kunnen omgaan door aandacht te schenken aan de affectieve dimensie van extremisme.

Ten slotte zullen de deelnemers van het symposium uitgenodigd worden om samen met de onderzoekers in gesprek te gaan over het thema polarisatie en toekomstig onderzoek.

Welke urgente vragen aangaande polarisatie, onderwijs en burgerschap moeten onderzoekers in de toekomst gaan beantwoorden?

Referenties:

- Den Ridder, J., Miltenburg, E., Steenvoorden, E., Van der Meer, T., & Dekker, P. (2020). *Burgerperspectieven 2020(4)*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 18 maart 2021, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2020/12/28/burgerperspectieven-2020-4>
- Inspectie van het Onderwijs. (2020). *Themaonderzoek burgerschapsonderwijs en het omgaan met verschil in morele opvattingen*. Geraadpleegd op 18 maart 2021, van <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/themarapporten/2020/03/13/burgerschapsonderwijs-en-het-omgaan-met-verschil-in-morele-opvattingen>
- Vogel, R., Turkenburg, M., & Herweijer, L. (2021). *Samen of gescheiden naar school. De betekenis van sociale scheiding en ontmoeting in het voortgezet onderwijs*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 18 maart 2021, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/02/04/samen-of-gescheiden-naar-school>
- Stradling, R. (2003). *Multiperspectivity in history teaching: A guide for teachers*. Strasbourg: Council of Europe.

Programma:

- Opening/inleiding Monique Volman. (UvA)
- Bjorn Wansink & Beatrice de Graaf. (UU)
- Mariette de Haan & Femke Kaulingfreks (UU & Inholland)
- Patricia Kruit & Hessel Nieuwelink (HvA)
- Doret de Ruyter & Stijn Sieckelink (UvH)
- discussie.

Abstracts:

Teaching Under Attack: de dilemma's, doelen en praktijken van leraren in de bovenbouw van de basisschool bij het omgaan met terrorisme in de klas.

We bespreken hoe twaalf leerkrachten uit de bovenbouw van verschillende basisscholen omgingen met een terroristische aanslag in hun stad tijdens schooltijd en de dagen erna. Alle leerkrachten werden kort na de terroristische aanslag geïnterviewd over hun doelen, hun dilemma's en pedagogische strategieën die in de klas werden toegepast. De leerkrachten stuiten op vier soorten dilemma's: 1) gebrek aan kennis over de aanslag en terrorisme, 2) bezorgdheid over het vergroten van de angst bij leerlingen, 3) het balanceren tussen

verschillende perspectieven, en 4) het ontbreken van duidelijke managementondersteuning. We pleiten voor een historiserende benadering van terrorisme in de klas - een dergelijke benadering kan de leraren een (gedepolitiseerd) referentiekader geven en kan de leerlingen helpen omstreden onderwerp terrorisme te begrijpen en erover na te denken.

Dr. Bjorn Wansink, Universiteit Utrecht

Prof. dr Beatrice de Graaf, Universiteit Utrecht

Polarisatie door de ogen van VO leerkrachten.

In deze bijdrage analyseren we hoe polarisatie wordt ervaren, gedefinieerd en begrepen door VO leerkrachten in Nederland, in antwoord op de ervaren sociale spanningen tussen verschillende groepen (religieus, etnisch, socio-economisch) in de samenleving en in het onderwijs. We gebruiken hiervoor data uit ronde tafelgesprekken tussen VO leerkrachten uit verschillend scholengemeenschappen die zijn ontworpen om tot een gemeenschappelijke probleemanalyse alsmede tot een gemeenschappelijke oplossingsstrategie te komen. We beogen inzicht te krijgen in welke modellen om diversiteit als het ware ‘te organiseren’ onderliggend zijn in deze vertogen. In de analyse contrasteren we hetgeen men vindt dat ‘er aan de hand is’ met hetgeen men vindt ‘dat er moet gebeuren’, en laten we zien hoe er verschillende probleemdefinities en oplossingen worden gepresenteerd vanuit het meerderheids en het minderheidsperspectief. Uiteindelijk willen we vanuit de analyse komen tot aanbevelingen ten aanzien van wat veelbelovende onderliggende modellen zijn om diversiteit te organiseren juist indien er geen vanzelfsprekende gedeeld model is voor de oplossing van de gesignaleerde problemen in het onderwijs.

Prof. dr. Mariëtte de Haan, Universiteit Utrecht

Dr. Femke Kaulingfreks, Hogeschool Inholland

Leren les te geven over controversiële onderwerpen in de klas

De rol van goed opgeleide leraren is van cruciaal belang bij het vormgeven van waardevol en effectief onderwijs. Diverse studies laten echter zien dat leraren aangeven dat zij in hun opleiding relatief weinig hebben geleerd over burgerschapsonderwijs in het algemeen en het lesgeven over controversiële onderwerpen in het bijzonder (bijv. Munnikma et al., 2017). Er is nog betrekkelijk weinig bekend over de manieren waarop leraren in hun opleiding in

Nederland voorbereid worden op het lesgeven over de genoemde onderwerpen (Nieuwelink & Oostdam, 2021).

Voor deze studie hebben wij focusgroepen gehouden met lerarenopleiders en studenten van de HvA. De resultaten laten zien dat lerarenopleiders diverse strategieën gebruiken om studenten te leren les te geven over controversiële onderwerpen maar dat de frequentie en doelgerichtheid sterk per opleiding verschilt. Dit stemt overeen met de ervaring van studenten. Zij hebben lang niet allemaal geleerd hoe zij les moeten geven over deze onderwerpen.

Dr. Patricia Kruit, Hogeschool van Amsterdam

Dr. Hessel Nieuwelink, Hogeschool van Amsterdam

Democratische ethos tegen extremisme

Van het onderwijs wordt veel verwacht, ook wat betreft burgerschapsvorming. In deze presentatie gaan wij in op de bijdrage die scholen kunnen leveren aan het voorkomen dat jongeren extreme opvattingen op een extreme manier gaan najagen. We richten ons op het belang van aandacht voor de affectieve dimensie van (het ontstaan van) extremisme, in het bijzonder voor de emoties van jongeren wanneer zij niet ervaren dat zij ertoe doen in een gemeenschap, buurt of de samenleving. Als jongeren zich niet meer verbonden weten met de samenleving, komen extreme idealen van een bijzondere groep gemakkelijk in het vizier. Die geven houvast en betekenis waar jongeren lastig van los te weken zijn. Scholen kunnen een belangrijk tegenwicht bieden door aandacht voor de zoektocht naar betekenis van alle jongeren in de school en bevordering van een democratische ethos waarin erkenning van opvattingen en handelingen, maar ook de grenzen daaraan, centraal staan.

Prof. dr. Doret de Ruyter, Universiteit van Humanistiek

Dr. Stijn Sieckelink, Hogeschool van Amsterdam